Історія сільськогосподарської науки

УДК 636.1.082:575

ІСТОРИЧНІ І СЕЛЕКЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГУЦУЛЬСЬКОГО КОНЯРСТВА

Рецензент: канд. с.-г. наук Ткачова І.В.

М.Й. Головач
Закарпатський інститут АПВ УААН

У статті висвітлено історичні корені гуцулів, і тісно пов'язане із ними походження гуцульської породи коней. Дано характеристику типам коней гуцульської породи, та їх змінам, які проходили у зв'язку зі зміною напрямів їх використання. У популяції гуцульської породи на сьогодні автором виділено три типи: первинний (оригінальний), верховий, верхово-запряжний.

Доведено, що популяція коней Закарпатської області історично тісно пов'язана з найстарішими в Європі заводськими конюшнями і кінними заводами.

Ключові слова: **гуцульська порода, кінний завод, типи, походження, гуцули, племрепродуктор, коні, заводські конюшні.**

Гуцульські коні є найстарішою українською породою, назва якої походить від гірських жителів гуцулів із цікавою культурою, для яких кінь відіграв значну роль у щоденному житті. Найправдоподібніше назву "гуцул" можна виводити з імені Гецила – князя Великоморавської держави (займала сучасну Чехію, Моравію, Сілезію, Словенію на Уграх, Корніф, Боснію, а також Сербію над Дунаєм) західних слов'ян у 9 на початку 10 століття.

Можна також назву гуцулів, як горян, що мешкають найвище в Східних Карпатах, виводити із слів «горул», «горал», що співзвучне зі словами «горули», «герули» (народ, який згадують давні історики Таціт, Пліній, Птоломей, у зв'язку з міграцією германців на схід у 9 столітті). Відомо, що герули за Ерманаріка і Теодоріка, наступників Аттіли, допомагали східним готам проти лондобардів. І це не є далеким від істини, тим більше, що Лелеваль від тих же герулів виводить походження литвинів [1]. Тут слід зауважити, що жеребець із кличкою - Горал є основоположником найбільш численної лінії гуцульської породи.

Є припущення, що гуцули прийшли до Карпат від тибетських гір, тобто зі сходу на захід при загальному переселенні або від північного заходу до сходу з Норвегії і Скандинавії, можливо з Рюриком, запрошеним у 862 році князювати на Русі. Про зв'язок гуцулів із Київською Руссю можна зробити висновок, якщо вивчити обряди вінчання і весілля. Напередодні вінчання збираються в обох хатах гості, які були запрошені урочисто нареченим (князь) і нареченою (княгиня). У домовлену годину молодий і молода вирушають верхи на конях у супроводі показового почету, щоб податися до церкви. Як тільки молодята вийшли з церкви, молодого і молоду підсаджують на їхніх коней, перед хатою молоду знімають з коня разом із сідлом. Молодого так само знімають з сідлом і проводять у хату, після того,

як батьки молодої пов'язали його юним супровідникам (боярам – знатним воїнам) [5]. Крім того, гуцули разом з іншими русинами ще за часів Володимира Великого добровільно прийняли теперішнє віросповідання. Самі себе називають: "Ми справедливі гуцули, та й питомі русини" [1] (русини, тобто українці). Тому не можна поділяти думки, що гуцули походять від опришків (румунське "гуц" – грабіжник, розбійник, або "гуц" – сильний).

"Зважте лише на коней гуцульських татарської раси" [1]. Хтозна, чи і гуцули не причинилися до відсічі татар. Письмо старослов'янське дуже подібне до скандинавських рун. Дехто каже що гуцули – це одноплеменці варягів, тому що мають вислів: "Ей, варе легіню!". Вислів "варе" напевно від слова "варегі", від якого дехто хоче виводити походження гуцулів. І це є правдоподібним, бо гуцули в трискладових словах затримують останній склад.

Є також твердження про переселення на Гуцульщину жителів Галичини і Волині в 1621 році. "Волинюки нічо маєтку не привезли, приїхали до нас на вороних коніках..." [1]. Крім того, є твердження, що гуцул походить від "гуцкатися", "гуцатися" – тобто їхати на коні, погойдуватися, або гуцули у санскриті розтлумачується як веселі галасливі люди, або від половецького слова "кочул" – "кочувати". Є також припущення, що гуцули прийшли зі сходу, що це плем'я з'явилося під впливом змішаних кавказьких народів, або від фракійців і скитів, або ж від половців, куманів, або ж від тюркських племен узів (уців), від гуннів і навіть від буддійських лам гецулів [7].

Корінь "гуц" у прізвищах, іменах і назвах місцевостей знаходимо в старохорватській, старопольській і молдавській мовах. Із найбільшою ймовірністю можна припустити, що "гуцами" називались один із родів білих хорватів, які заселяли Карпати, а в 9-10 століттях переселилися на Балкани. Натомість в гори прийшли інші племена, і коли їх стали називати гуцулами, вони ображалися. Бо вони справді не гуцули, хоча ними стали, і згодом остаточно змирилися з своєю новою родовою назвою.

Господарювання гуцулів це передусім утримання коней. "Коні звані "гуцулками" і які мають у собі багато арабських рис уже стали рідкісним товаром" [1].

Можна припустити що походження гуцульських коней є набагато древнішим ніж 1603 рік і без сумніву у великій мірі пов'язане з українським побутом, культурою, релігією. В найбільшому в Європі кінному заводі село Регетив Вишній (тепер Польща) (мал. 1), гуцульській полонині Лучина, найстаршому кінному заводі (тепер Румунія), топольчанському кінному заводі (тепер Словаччина) знаходимо сліди українства.

Подібно як етнічна група гірських жителів Карпат гуцулів, популяція коней формувалася віками, і як бачимо із вище наведеного, прибула із людьми в сиву давнину (початок 5 – до 9 століття) і тому дослідники цієї породи по-різному її трактують і не мають спільної думки відносно походження та формування її особливостей.

Професор Ф.Білек вважає, що карпатські коні – це дуже примітивна форма північних коней, з якими вони мають багато спільних ознак. Однак погодитися з тим, що останні в чистому виді були вихідною формою гуцульської породи не має підстав, тому що коні в Карпатський регіон могли попасти лише з населенням, а корінним населенням регіону є вихідці зі сходу [4].

Гуцульська порода коней створена в результаті схрещування дрібних коней Галичини і Буковини, завезених із південно-східних степів із кіньми північної частини Угорщини. Про це свідчить наявність в них характерних особливостей південних при яскраво виражених ознаках монгольських коней. У формуванні гуцульської породи брали участь: коні монгольського кореня (під час походів та війн азіатських народів), норійського типу (разом із римськими колоністами), південного типу (під час турецьких війн).

Мал. 1. Меморіальна дошка у кінному заводі с. Регетів Вишній (Польща), що вказує на зв'язок з українським побутом.

Коні гуцульської породи формувалися в результаті схрещування порід південного і монгольського походження в гірських умовах. Не дивлячись на участь в її формуванні заводських порід, таких як чистокровна верхова, арабська, ліпіцанська, гафлінгерська, вона є своєрідною і стійко зберігає первинні форми.

Під впливом кліматичних, кормових та природно-історичних умов гуцульські коні безумовно змінювалися і набували своєрідних ознак, але за основними морфологічними показниками вони найближчі до коней монгольського походження [4]. Правдоподібним є походження гуцульської породи коней, як “зліпку” різних порід [19]. Цю думку поділяє Е. Хацкль [12], але

стверджує, що гуцульський кінь переважною мірою походить від арабської породи коней.

М. Голландер [13] виражає погляд, що найбільший вплив на створення гуцульської породи мали коні Пржевальського і тарпани – причому з незначним прилиттям крові норійського і орієнтального типів. Гуцульська порода коней під впливом умов зовнішнього середовища набула характерних особливостей гірського коня [23]. На підтвердження свого погляду автор наводить приклад, що коні, які були завезені в гори, вже в другому поколінні вироджуються і стають подібними до гуцульських.

Стверджено [24], що тарпан покращений арабськими кіньми є дуже подібний до польського коника, походження якого від тарпана довів професор Т. Ветулані [20-21]. На його думку, в гуцульських коней є характерні особливості тарпана такі як: темний пояс по лінії хребта, густа грива і хвіст, а також здатність пристосування до складних кліматичних і кормових умов. Вплив арабської породи на покращення гуцульської підтверджується тим, що за часів Австро-Угорщини плідниками часто використовували жеребців згаданої породи, що не виключає впливу коня Пржевальського, про що свідчить прояв у деяких тварин горбоносого профілю голови.

На формування гуцульської породи найбільше впливало виховання їх на полонинах, серед стрімких, високих гір [8, 11, 22]. Відносно думок інших авторів [10, 15, 19-20] гуцульські коні є поєднанням коней татарського, арабського походження і тарпанів, які з часом підлягали змінам у важких гірських умовах, проявом чого є зниження висотних промірів, при цьому одержували і такі позитивні якості: міцне здоров’я, висока робоча продуктивність, ефективне використання кормів, пристосованість до роботи під сідлом і в’юком у гірських умовах.

У науковій літературі [10, 12-13, 24] використовуються різні поділи на типи гуцульських коней залежно від поглядів авторів на походження цієї породи.

М. Голландер [13] у гуцульській породі відокремив чотири типи:

- норійський – голова з напівгорбоносою лінією профілю, виразними очима. Товста шия з пишною гривою, довгий тулуб, грудна клітка глибока і широка. Кінцівки костисті при обхваті п’ястка 19 см, висота в холці 135-140 см. Темперамент лагідний, масть гніда, темно-гніда, ворона;

- тип тарпана – мала голова, широка лицева частина, пряма лінія профілю, дуже виразні великі очі, добре виражена холка, глибока грудна клітка, спина коротка, дещо звислий круп. Кінцівки міцні з обхватом 16,5-17 см, висота в холці 122-130 см. Коні витривалі в найважчих умовах. Масть мишаста, булана з ременем по лінії хребта;

- орієнтальний – має голову подібну до арабських коней, деколи з щучим профілем і широкою лицевою частиною, виразними очима. Холка добре виражена, грудна клітка широка і глибока, круп прямий, звислий, кінцівки з тонкими кістками, сухі, сухожилки добре розвинені. Темперамент

енергійний, в горах ці коні швидкі і витривалі. Висота в холці 130-138 см, масть переважно ряба, рідше сіра;

- монгольський – голова з горбоносою лінією профілю, шия буває оленяча, холка добре виражена, грудна клітка розвинена добре, спина довга, клуб звислий, кінцівки сухі, не завжди з правильною постановкою, масть мишасто-булана, деколи ворона.

Е. Хацкль [12] на відміну від М. Голландера розрізняє три типи гуцульських коней:

- тип тарпана – із головою досить великою, костистою, але шляхетною, лицева частина широка з горбоносою лінією профілю. Шия коротка, м'ясиста і широка, від неї і до основи хвоста тягнеться темний ремінь. Широкий тулуб, лопатки часто косо поставлені, грудна клітка широка і глибока. Кінцівки короткі з міцними копитами;

- бистрець – споріднений з типом тарпана. Утворився шляхом близькородинного спаровування. Тип менш костистий, сухий і міцний, мускулиста шия, тулуб довгий, круп звислий, грудна клітка менш глибока. Характерними для цього типу коней є міцні стегна, правильна постава передніх кінцівок. Масть ворона, темно-мишаста, гніда та темно-гніда;

- тип коня Пржевальського – нащадок монгольського коня. Цей тип значно відрізняється від двох попередніх. Голова важка у формі клина, з'єднання голови з шиєю, як у тарпана, шия коротка, спина м'яка, довга, круп короткий, звислий і широкий. Копита широкі, заокруглені і плескаті. Масть темно-гніда, ворона, рідше мишаста.

І.І. Жадан [4] виділяє два основні типи:

- верхово-в'ючний тип із сухою й міцною конституцією та доброю гармонійністю. Голова легка, суха, часто з увігнутою лінією профілю. Лоб широкий, очі великі, опуклі і рухливі, ніздрі роздуті. Шия порівняно витонченіша, часто з красивим згином у верхній частині. Холка добре виражена. Спина коротка, досить міцна. Кінцівки сухі з малою оброслістю. Індекс формату 101 – 104 %;

- верхово-запряжний тип із найменшими слідами поліпшення культурними породами. Подовжена голова з більш розвиненою лицевою частиною. Очі менш виразні, шия коротка, пряма, холка менше виражена, середня. Спина довга, пряма, іноді гостра. Крижі приспущені з клубами, що виступають. Кінцівки сухі, міцні, часто зі щітками. Індекс формату 106 – 110 %. Серед них автор виділяє групу обважнілих (погрублених) коней із характерними особливостями коней норійського походження: найбільш костисті, грубі, широкотілі; голова в більшості важка, масивна з напівгорбоносою лінією профілю; тулуб довгий, широкий, округлий; грудна клітка глибока, широка; круп спущений, широкий, мускулистий; кінцівки короткі, товсті.

М.О.Яцковський [17], оцінюючи популяцію коней гуцульської породи в 1985 році, виділяв два типи:

- тип перший - масивніший, менш сухий, більш лімфатичний, характеризувався великою головою, найчастіше дещо тяжкою, але шляхетною, не справляли вони враження довшої, з огляду на костистість, чоло широке, а профіль часто легко горбоносий, коні мали шию коротку, грубу, спина широка, при цьому досить довга, круп дещо перебудований, прямий, заокруглений, грудна клітка глибока і широка, коротконогий, висота в холці – 135-142 см. Копитний ріг міцний та еластичний.
- тип другий - міцний, дещо сухий, голова довша, і вужча відносно першого типу, шия шляхетніша, холка довша, а круп коротший, деколи дахоподібний, ширина грудної клітки і крупа однакова, висота в холці на 2-7 см менша від першого типу.

На сьогодні популяцію коней автор статті розділяє на п’ять типів:

- “округлий кінь” - малий, із короткою й широкою головою, великими виразними очима, шия коротка, ноги міцні, малі, тверді копита;
- “дрібний кінь” - із тонким кістяком, щучим профілем голови, округлими і виразними очима, шия середня, пряма спина, поперек довгий;
- “великий кінь” - із грубою конституцією, важкою як у ваговозної породи головою, очі малі, спина довга, круп прямий і довгий, інколи роздвоєний, копита великі;
- “шляхетний кінь” - у типі малого напівкровного коня, високоногий, часто дрібнокостний, дуже пропорційно збудований, пропорційна голова, шия довга, проста з високим виходом, спина середня, копита середні;
- “буковинський кінь” - у типі коней з Лучіни, голова велика, важка, мало шляхетна, очі малі, шия довга, спина довга, довгий, звислий круп, коротконогі, м’яка бабка, копита великі, рухи вільні, темні масті (мишаста, гніда, каракова, ніколи ряба), загалом більш шляхетніший ніж ваговозний.

Популяція коней гуцульської породи постійно змінюється як за чисельністю, так і за типами, тому ми поставили перед собою мету вивчити історію та сучасний стан розвитку породи в Україні.

Матеріали та методи досліджень. Матеріалами для досліджень стали архівні дані первинного зоотехнічного обліку, бонітовні відомості жеребців-плідників ДЗК «Судова Вишня», ДЗК «Тур’я Ремети»; матеріали Закарпатського державного архіву; дані експедиційного обстеження поголів’я коней Карпатського регіону України міжнародною комісією (М. Маєр, Ч. Сікора, М.Й. Головач, М.М. Головач), а також бонітування племінного поголів’я коней гуцульської породи НВА “Племконецентр” (Свалявський район), ФГ “Золота підкова” (Ужгородський район), ФГ “Полонинське господарство” (Великоберезнянський район), ФГ “Микуляниць” (Тячівський район) Закарпатської області; ТзОВ “Варто” (Снятинський район) Івано-франківської області.

Результати досліджень. Як свідчать архівні матеріали, найбільш вагому роль у розвитку гуцульського конярства мали створені державна

заводська конюшня в селі Дроговиж – Судова Вишня на Львівщині (1822 рік), кінний завод у Лучині на Буковині (1856 рік) і державний жеребчинець в селі Тур'я Ремети у Закарпатті (1871 рік).

Отже, заводські конюшні, які мали в гірських регіонах парувальні пункти, були першими, які розпочали племінну роботу із гуцульською породою. Пізніше в 1877 році в Лучині розпочато селекцію коней гуцульської породи. На початку в кінному заводі було 10 кобил, і проіснував він до 1870 року. Пізніше кінний завод був ліквідований, а коні розпродані. У 1877 році кінний завод був сформований наново, і працював до початку І світової війни, а на евакуації - до 1918 року.

Від часу поновлення кінного заводу утвердилися такі лінії коней гуцульської породи: Стрібула, Мішки, Тараса, Черемоша, Гробі, Горала, Капула, Іспаса та інших. Із кінного заводу Лучина жеребці направлялися в краї, де розводили коней гуцульської породи, але в основному до Дроговижа, Судової Вишні та Тур'я Ремети. Більшість жеребців походила з Буковини, але вони, або їх сини і внуки розсилалися на парувальні пункти в гірські райони. Між першою і другою світовою війною серед жеребців, ліцензованих до племінного використання домінували такі лінії:

- Горала, народженого 1899 р. в околицях Жаб'є (тепер Верховина), закупленого в 1905 році через керівника ДЗК у Дроговижі вон Еніса і переданого за основного жеребця до Лучини, де він був протягом 1906-1918 рр. (під час війни евакуйований у Вальдорф). У Судовій Вишні було багато його синів, онуків і правнуків; ця лінія відрізнялася міцною будовою, коротконогістю, міцною передньою ногою, досконалим копитом і високою працездатністю, негативним було дещо довгий, але міцний тулуб. У 1938 році в ДЗК Судова Вишня на 20 жеребців гуцульської породи 7 походило з лінії Горала, а в результаті реєстрації кобил на Гуцульщині серед 110 кобил із походженням 70 з них із лінії Горала.
- Стрібула, народженого в 1873 р. у Молдавії поблизу Лучини, закупленого в 1877 р. Назва лінії походить від вершини Стрібул (1480 м) неподалік кінного заводу. Масть жеребця була світло-гніда з відмітинами, із прилиттям орієнтальної (турецька, арабська) крові. Упродовж 1877-1880 рр. Стрібул дав добре потомство. Нажаль продовження лінії не дав, а часто зустрічався в родоводах маток на Гуцульщині.
- Гробі походить від жеребця, народженого в 1895 році на Буковині, де його було закуплено до Лучини в Чіочанесті в 1900 році. Кличка походить від вершини гори в околицях Лучини (1509 м). Масть світло-гніда з темним ременем по хребту. Лінія Гробі репрезентована багатьма жеребцями-плідниками в ДЗК «Дроговиж», а потім в ДЗК «Судова Вишня». У 1938 році на 20 жеребців гуцульських 6 належало до цієї лінії. А серед 110 кобил із відомим походженням, записаних до реєстраційної книги, 28 були потомками лінії Гробі.
- Тараса, народженого в 1878 році на Буковині і закупленого до кінного заводу Лучина, де використовувався протягом 1883-86 рр. Був темно-

гнідим, із висотою в холці 150 см (виміряна стрічкою), із прилиттям орієнтальної крові. У 1938 році єдиним його представником був 816 Присліп, серед кобил були дві по жеребцях цієї лінії. Коні лінії Тараса успадковували копита з вадами, із тенденцією до звуження. Через це були вибракувані з ДЗК «Судова Вишня» жеребці Чоп і його син Фукс.

Між першою і другою світовою війною взяли початок нові лінії, які походили від Віпчого, 551 Полана, Кікача і Тоско. У 1937 році в зоні діяльності ДЗК «Судова Вишня» було 37 ліцензованих жеребців гуцульської породи: лінії Горала – 18, Гробі – 13, Тараса – 1, Вірчого – 1, Іспаса – 1.

Після закінчення війни і розпаду австро-угорської монархії поголів'я кінного заводу було поділено між новоутвореними державами: Словаччиною, Польщею і Румунією. У 1921 році у Словаччині організовано державний кінний завод у Топольчанках, із Вальдорфу до Топольчанок передано 33 голови гуцульських коней, в тому числі 2 жеребці, 15 кобил, 16 лошат. Із 16 лошат 12 голів походили від жеребця Гробі І, 4 голови - від Горала І.

Розміщення коней у Топольчанках було тимчасове, і в 1923 році до кінного заводу Тур'я Ремета переміщено стадо коней гуцульської породи в кількості 43 голови, а в 1926 році частина стада з Тур'я Ремети перейшла до Топольчанок (одного жеребця, 10 кобил, 19 молодняку). У Тур'я Реметах залишився 1 жеребець, 13 кобил, 19 лошат, яких у 1928 році перевели в побудований гуцульський відділ Мочарки. Однак у 1936 році селекція коней в Топольчанках на основі ухвали Міністерства була припинена і гуцульське стадо було повністю переміщене до Тур'я Ремети до Мочарок.

У 1936 році до Тур'я Ремети був переданий жеребець Гургул, який як засновник нової лінії з 1927 по 1936 рік покрив у Топольчанках 102 кобили, від яких народилося 47 жеребчиків, 26 кобилок. У Закарпатті після Гургула використовувались жеребці: 24 Глухар, 23 Голкіпер, 8 Гормон, 18 Гуляка, 22 Гучний.

У повоєнний період західні області України і Закарпаття були приєднані до Української РСР. За керівництва галуззю конярства в Закарпатській області Михайлом Даниловичем Бачинським (мал. 2) існувала чітка система реєстрації коней до регіональних заводських книг, виставки, виводки, випробування племінних коней, постійно ставив питання перед урядом про важливість розвитку гуцульського конярства. На основі збору багаторічних матеріалів начальника відділу конярства М.Д. Бачинського, а також експедиції Української науково-дослідної станції конярства виданий І том державної племінної книги коней гуцульської породи. У ній було зареєстровано 571 голову племінних коней, у тому числі 43 жеребці та 528 кобил; крім того було подано реєстр кращої частини взятих на облік 2-річних кобил встановленого походження гуцульської породи – 61 голова. Найбільша кількість коней гуцульської породи припадає на Закарпатську область (75,3 %), де облік був проведений більш точно.

У 1950-1952 рр. працювали дев’ять племрепродукторів із поголів’ям коней 227 голів, у тому числі 104 конематки, 9 жеребців, 123 молодняку.

Основою селекції були жеребці-плідники державної заводської конюшні в Тур’я Реметах, які в 50-х роках були передані в Закарпатське племпідприємство (Чікош Горонда Берегівського району).

Мал. 2. Бачинський М.Д. – керівник галузі конярства Закарпатської області у повоєнний період.

У цей час існували племрепродуктори в Міжгірському і Великоберезнянському районі. Після приватизації Закарпатського обласного племоб'єднання та розпаювання майна колгоспів та радгоспів були створені племрепродуктори у фермерських господарствах “Золота підкова”, “Барвінок”, у 2001 році створено Науково-виробничу асоціацію “Племконецентр” із селекційним центром по розведенню гуцульської породи коней в Україні. У 2005 році створений племрепродуктор “Полонинське господарство” у Великоберезнянському районі.

У популяції коней гуцульської породи на сьогодні нами запропоновано виділяти три типи (табл. 1):

- первинний (оригінальний) тип, який характеризується пропорційною відносно короткою головою з виразними очима, середніми ганашами, середнім виходом шиї, середньою холкою, середньою і косою лопаткою, середньою і прямою спиною, середнім і рівним попереком, середнім нормальним прямим або дещо спущеним крупом, широкою або середньою глибокою грудною клітиною, середніми несправжніми ребрами. Кінцівки передні і задні нормальні, передпліччя і гомілка, зап’ясток, п’ясток, скакальний суглоб, плесно і путові суглоби добре розвинені, бабки середні нормальні, копита середні, нормальні, копитний ріг щільний і міцний. На скакальних суглобах злегка виражена шаблистість. Конституція суха і міцна, будова тіла гармонійна, мускулатура розвинена добре, сухожилки добре розвинені, міцні, темперамент енергійний, рухи вільні;

1. Оцінка племінних коней гуцульської породи різних типів за промірами, см

Статево-вікова група						Оцінка, балів
Жеребці			Кобили			
висота в холці	обхват грудей	обхват п'ястка	висота в холці	обхват грудей	обхват п'ястка	
Первинний (оригінальний) тип						
133	165	17,5	131	150	16,5	9
134	168	17,5	132	152	17,0	8
135	172	17,5	133	160	17,5	7
136	176	17,5	134	165	17,5	6
Верхово–запряжний тип						
137	176	18,0	135	160	18,0	9
138	178	18,5	136	168	18,0	8
139	180	18,5	137	170	18,5	7
140	185	18,5	138	174	18,5	6
Верховий тип						
141	172	18,0	139	171	18,0	9
142	176	18,0	140	174	18,5	8
143	178	18,0	141	176	18,5	7
144	180	18,5	142	180	18,5	6

- верховий тип – голова середня, ганаші середні, вихід шиї високий, холка дещо довша, ніж в оригінального типу, лопатка середня, коса, спина відносно довга, поперек довгий, круп середній нормальний прямий, грудна клітина широка або середня, глибока, несправжні ребра середні. Передні кінцівки нормальні, більш високоногі: передпліччя, зап'ясток, п'ясток і путовий суглоб розвинені добре. Задні кінцівки нормальні: гомілка, скакальний суглоб, плесно і путовий суглоб розвинені добре. Бабки передніх і задніх кінцівок середні, нормальні, копита передні й задні середні, нормальні, копитний ріг щільний і міцний. Конституція міцна, будова тіла гармонійна, мускулатура розвинена добре, сухожилки розвинені добре, міцні, темперамент енергійний, рухи більш гармонійні, ніж в оригінального типу. Коні верхового типу дуже подібні до чистокровних верхових чи арабських з яскраво вираженим типом і промірами гуцульського коня;

- верхово-запряжний – голова велика, ганаші широкі, шия вихід середній або низький, холка середня, лопатка коротка, коса, спина коротка, рівна, круп середній, широкий, дещо роздвоєний, грудка клітка широка, глибока, несправжні ребра короткі, передні кінцівки нормальні, передпліччя, зап'ясток, п'ясток, путовий суглоб розвинені добре, бабки короткі, нормальні, задні кінцівки нормальні, гомілка розвинена добре, скакальний суглоб, плесно і путовий суглоб розвинені добре, бабки середні, копита великі, копитний ріг щільний і міцний, конституція груба, будова тіла гармонійна, мускулатура розвинена добре, сухожилля розвинені добре, міцні, темперамент спокійний, рухи вільні.

Висновок. Етнічна група гуцулів має древні корені, їх походження тісно пов'язане з кіньми. Популяція коней гуцульської породи походить із коней змішаного типу в міру розвитку суспільства її потреб протягом віків змінювалися її внутріпородні типи. Завдяки довговічності, витривалості, високій робочій продуктивності, поширилася в багатьох країнах карпатського Єврорегіону, але найбільше їх там, де проживали етнічні українці – гуцули. Як показала багаторічна практика найбільшу роль в селекції коней відіграли і будуть відігравати заводські конюшні, кінні заводи і племрепродуктори.

Бібліографічний список

1.Витвицький С. Історичний нарис про гуцулів / С.Витвицький. – К.: "Світ", 1993. – С. 11-17.

2.Головач М.Й. Перспективи збереження та покращення генофонду коней гуцульської породи і їх помісей / М.Й.Головач, П.П.Ганинець, М.М.Головач // Mat. IV Symp. Ukraine-Ostrreich. Сільське господарство: наука і практика. - 2002. - С.122, 85-86.

3.Головач М.Й. Походження ліній і типів коней гуцульської породи / М.Й.Головач, М.М.Головач // Вісник аграрної науки. – 2007. - № 2. – С.50 – 54.

4.Державна племінна книга коней гуцульської породи. - Київ-Харків, 1949. – Т. І. – С.5-29.

5.Кайндль Р.Ф. Гуцули / Р.Ф.Кайндль. – Чернівці: Молодий буковинець, 2003. – С. 7-9, 21-26.

6.Кул Ю.А. Тур'я-Ремета. Історико-краєзнавчий нарис / Ю.А.Кул. - Ужгород, 2001. – С. 45 – 55.

7.Савчук М. Гуцульський календар / М.Савчук. - ТзОВ "Нова дитяча література". - 2009. – С. 67-68.

8.Bojanowski S. W sprawie hodowli koni w Galicji / S.Bojanowski. - Kraków. - 1903. – S.18.

9.Brzeski E. Konie huculskie / E.Brzeski, K.Górska, M.Rudowski. - Warszawa,1988. – S.21-23.

10.Cywinski L. Hodowla konia huculskiego / L.Cywinski // Prz. Hod.- 1958.-№1. -S. 23-25.

11.Czapski M. Historya powszechna konia / M.Czapski. - Poznań, 1874. – S.56-59.

12.Hackl E. Der Berg – Tarpan der Waldkarpaten gennant Huzul / E. Hackl // Vien-Lipsk, 1938. – S.5-76, 262-334.

13.Holländer M. Koń huculski / M.Holländer. - Warszawa, 1938. - S.4-22.

14.Hołowacz M. Perspektywy hodowlane koni huculskich i ich krzyżówek w Karpackim regionie Ukrainy / M.Hołowacz // Koń huculski w Euroregionie Karpackim. – Rudawka Rymanowska, 2003.- S.17-22.

15.Hroboni Z. Konie huculskie w Polsce / Hroboni Z. // Koń Pol. – 1968.- №2. –S.2-6.

16.Hucul méneskönyv. I-II kötet. – Debrecen, 2002. – P. 133.

17.Jackowski M. O koniu huculskim / M.Jackowski // Warszteaty szkoleniowe “Kon huculski”, Gładyszów, maj 2009. – S. 4-28.

18.Plemenná kniha huculského koně ČR: I. Část. Plemenné klisny / Swazek 1. – Pardubice, 2002. - P. 141.

19.Prawocheński R. Hodowla koni / R.Prawocheński. - Warszawa, 1948. - S.421-422.

20.Pruski W. Hodowla koni / W.Pruski // Warszawa, 1960. –T.I. – S. 776-781, 786-788.

21.Pruski W. Hodowla zwierząt gospodarskich w Galicji w latach 1872-1918 / W.Pruski. - Warszawa, 1975. - S.329-335.

22.Pruski W. Ważniejsze prądy krwi w polskiej hodowli koni / W.Pruski. - Warszawa, 1953. - S.33-58.

23.Sosnowski Z. O koniu w Polsce / Z.Sosnowski. - Warszawa, 1912. - S.26-28.

24.Starzewski T. O koniu huculskim w Polsce / T.Starzewski / Roczn. Nauk Roln. i Lesn. – Poznań, 1927. – S.217-256.

25.Tomczyk-Wrona I. Wplyw wieku rodziców na rozwój somatyczny potomstwa u koni rasy huculskiej / I.Tomczyk-Wrona / Hodowla zachowawcza koni huculskich. - Rudawka Rymanowska, 2005.- S.30-32.

ИСТОРИЧЕСКИЕ И СЕЛЕКЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ГУЦУЛЬСКОГО КОНЕВОДСТВА

Головач М.И., Закарпатский институт АПП УААН

В статье освещены исторические корни гуцулов, и тесно связанное с ними происхождение гуцульской породы лошадей. Дана характеристика типам лошадей гуцульской породы, и их изменениям, которые происходили в связи с направлениями их использования. В популяции гуцульской породы на сегодня автором выделены три типа: первичный (оригинальный), верховой, верхово-запряжной. Доказано, что популяция лошадей Закарпатской области исторически тесно связана со старейшими в Европе заводскими конюшнями и конными заводами.

Ключевые слова: гуцульская порода, конный завод, типы, происхождение, гуцулы, племрепродуктор, лошади, заводские конюшни.

HISTORIC REVIEW ON DEVELOPMENTAL AND SELECTION TRENDS OF GUTSUL HORSE HUSBANDRY

Golovatch M., Trans-Carpathian institute of agrarian and industrial production, UAAS

This article presents the historic review on developmental and selection trends of Gutsul horse husbandry origin in correlation to Gutsul aboriginal area. Gutsul horse type characteristic is presented. The swaps were analyzed subject to livestock trends. In population of gutsul breed for today an author selects three types: primary (original), saddle and saddle-team. Trans-Carpathian horse population proved to originate from European oldest state barns and studs.

Key words: Gutsul horse breed, stud, types, origin, Gutsul people, multiplication farm, horses, state barns.